

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 19 mars 2008

Mål nr

T 593-06

ÖMSOM KLAGANDE OCH MOTPART

1. Halmstads kommun

Box 153

301 05 Halmstad

Ombud: Advokat KO

2. Handelsbolaget Tylöbaden, Wennerholm & Co, 916439-4018

Kungsvägen 35 A

302 70 HALMSTAD

Ombud: Advokat LB

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Hovrätten för Västra Sveriges dom den 10 januari 2006 i mål T 4281-04

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

Vardera parten skall svara för sin rättegångskostnad i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Halmstads kommun har yrkat att Högsta domstolen ogillar Handelsbolaget Tylöbaden, Wennerholms & Co:s talan i dess helhet. Kommunen har vidare yrkat att Högsta domstolen förpliktar Tylöbaden att betala kommunens rättegångskostnad vid tingsrätten och i hovrätten.

Tylöbaden har yrkat att Högsta domstolen, med ändring av hovrättens dom, fastställer tingsrättens dom samt förpliktar kommunen att till Tylöbaden utge ersättning för rättegångskostnader i hovrätten.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Efter medgivande av Halmstads kommun fastställde tingsrätten i dom den 15 juni 2000 att kommunen var skadeståndskyldig gentemot Tylöbaden för den skada som Tylöbaden förorsakats på grund av att byggnadsnämnden, vid beslut att bevilja bygglov på fastigheten X 13:94 den 14 augusti 1996 och den 22 januari 1997, inte följt bestämmelserna i 8 kap. 22 § plan- och bygglagen (1987:10). Domen vann laga kraft.

Kommunens underlåtenhet bestod i att berörda sakägare inte beretts tillfälle att yttra sig innan besluten om byggloven fattades. Besluten upphävdes den 4 juni 1997 av länsstyrelsen och Tylöbaden avbröt då påbörjade byggnadsarbeten. Efter att berörda sakägare beretts tillfälle att yttra sig fattades nytt bygglovsbeslut för den ena delen av fastigheten den 27 juni 1997 och för den andra delen av fastigheten den 13 augusti 1997. Det förstnämnda beslutet överklagades inte och vann därmed laga kraft. Det andra beslutet överklagades och upphävdes, denna gång med anledning av att bygglovet avvek från gällande detaljplan. Efter ändring av detaljplanen beviljades den 19 februari 1999 bygglov även för den sistnämnda delen av fastigheten och beslutet vann laga kraft den 15 april samma år. Tylöbaden återupptog arbetena i augusti 1999.

Tylöbaden har i förevarande mål gjort gällande rätt till ersättning för kostnader på grund av stillestånd i arbetena avseende hela fastigheten från det att arbetena avbröts till dess att de återupptogs.

Genom domen den 15 juni 2000 fastställdes endast det skadegörande beteende som medförde att kommunen var skadeståndsskyldig gentemot Tylöbaden. Det skadegörande beteendet var att berörda sakägare inte bereddes tillfälle att yttra sig innan de första bygglovsbesluten fattades. I domen togs inte ställning till vilken skada som förorsakats av kommunens försummelse eller till hur skadan skulle beräknas. Under rubriken Grunder i stämningsansökan anförde Tylöbaden emellertid att något medvållande inte kunde läggas bolaget till last. Kommunen framställde inte några erinringar mot detta påstående.

Kommunen har i förevarande mål gjort gällande att skadeståndet skall jämkas på grund av medvållande från Tylöbadens sida. Medvållandet skall ha bestått i att Tylöbaden påbörjade byggnadsarbetena utan att dessförinnan förvissa sig om huruvida talan mot besluten om bygglov fullföljts eller kunnat fullföljas.

Eftersom fastställensedomen vunnit laga kraft kan det inte nu prövas om kommunens skadeståndsskyldighet skall jämkas på den grunden att Tylöbaden varit medvållande till det skadegörande beteende som domen avsåg. Kommunens invändning om medvållande tar emellertid inte sikte på detta beteende utan på ett senare led i det händelseförlopp som ledde till den påstådda skadan. Det av kommunen åberopade förhållandet att Tylöbaden påbörjade byggnadsarbetena utan att dessförinnan förvissa sig om huruvida talan mot besluten om bygglov fullföljts eller kunnat fullföljas kan därmed beaktas inom ramen för den bedömning som skall göras av vilken skada som kommunens försummelse lett till.

Vid bedömningen av den aktuella skadans omfattning är utgångspunkten den grund för skadeståndsskyldighet som rättskraftigt slagits fast i fastställelsemålet och som innebär att kommunen endast varit försumlig genom att byggnadsnämnden inte beredde kända sakägare tillfälle att yttra sig över ansökningarna om bygglov innan de första besluten fattades. Frågan blir då vilken skada som orsakats av denna försummelse, eller med andra ord för vilken skada som det föreligger adekvat kausalitet i förhållande till försummelsen.

Tylöbaden har gjort gällande att frågan om adekvat kausalitet är rättskraftigt avgjord genom fastställensedomen och det medgivande som kommunen då

lämnade samt att det i vart fall föreligger adekvat kausalitet mellan försummelsen och samtliga i målet åberopade skademoment. Skadan har av Tylöbaden beräknats efter en stilleståndstid av 112 veckor.

Kommunen har bestritt att det föreligger adekvat kausalitet för andra skador än de som orsakats av det stillestånd som uppstod när de två besluten om bygglov upphävdes och fick handläggas på nytt. Skadorna skall därför enligt kommunen beräknas efter tre respektive tio veckors stilleståndstid.

I domen den 15 juni 2000 berörs inte frågan om för vilka skademoment som det skall anses föreligga adekvat kausalitet i förhållande till kommunens försumlighet. Det föreligger därför inga hinder mot att i förevarande mål pröva den frågan.

Med hänsyn till hur grunden för kommunens skadeståndsskyldighet angetts i fastställelse domen kan det inte anses föreligga adekvat kausalitet för annan skada än den som orsakats av de av kommunen vitsordade stilleståndstiderna, dvs. tiden från de felaktigt meddelade byggloven till de nya besluten. Det är därvid inte visat att skadan uppgår till högre belopp än vad kommunen vitsordat jämte kostnaden för inhämtande av yttrande från en sakägare i enlighet med hovrättens dom.

Vad angår kommunens invändning om medvållande har Tylöbaden vid sitt ställningstagande till om byggnadsarbetena skulle påbörjas inte haft anledning att befara att kommunen hade åsidosatt sin lagenliga skyldighet att kommunicera med berörda sakägare. Att byggnadsarbetena påbörjades innan besluten om bygglov vunnit laga kraft innebar således inte något risktagande i förhållande till kommunens skadegörande beteende. Kommunens ersätt-

ningsskyldighet skall därför inte begränsas på den grunden att byggnadsarbetena påbörjades utan att Tylöbaden dessförinnan förvissat sig om huruvida talan mot besluten om bygglov fullföljts eller kunnat fullföljas.

Med hänsyn till det anförda skall hovrättens domslut i själva saken fastställas.

När det gäller rättegångskostnaderna vid tingsrätten och i hovrätten saknas det anledning att göra någon annan bedömning än hovrätten gjort. Vardera parten bör svara för sin rättegångskostnad även i Högsta domstolen.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Dag Victor, Severin Blomstrand, Ann-Christine Lindeblad, Per Virdesten (referent) och Stefan Lindskog (särskilt tillägg)
Föredragande revisionssekreterare: Carola Thelin

	BILAGA TILL PROTOKOLL 2008-02-20	
		Mål nr T 593-06

Justitierådet Stefan Lindskog tillägger för egen del:

”När ett fastställelseyrkande framställs i ett skadeståndsmål kan – med de restriktioner som följer av 13 kap. 2 § rättegångsbalken – vad som omfattas av prövningen bestämmas på olika sätt. Domstemat kan – som i målet – begränsas till frågan om den påstådda ansvarsgrunden föreligger. Prövningen avser då dels om påstådda sakförhållanden kan styrkas, dels om de enligt någon rättsregel grundar påstått ansvar. Men temat kan sträcka sig längre i den skadeståndsrättsliga bedömningskedjan. T.ex. kan det ta sikte på om ansvar för att en specifik skada föreligger. Det förekommer också att temat inrymmer en viss skadekategori utan att några enskilda skador anges närmare (såsom t.ex. att ansvar sägs föreligga för skador på en bil utan att skadorna preciseras).

En tvistefråga i målet är om fastställelsesdomen hindrar en prövning av en invändning om jämkning på grund av (vad som kallas) medvållande. Även om domslutet i fastställelsesdomen är bestämmande för rättskraftens omfattning, gäller frågan ytterst vad det fastställelseyrkande som låg till grund för domen omfattade, eftersom yrkandet styr domslutet.

När skadegöraren gör en invändning om att ett visst sakförhållande utgör medvållande är det ett motfaktum av något slag. Skadegöraren kan påstå att hans skadegörande handlande (deliktet) i någon mån och mening beror på skadelidanden (t.ex. att visserligen var skadegöraren oaktsam när han med sin

viftande arm slog sönder skadelidandens kinesiska vas, men att en medverkande orsak till deliktet var att skadegöraren halkade för att skadelidanden bonat golvet alldeles för väl). Motfaktumet kan också gå ut på att den skadelidande förvärrat viss skada, varför skadegörarens ersättningsansvar i den delen inte skall avse hela skadan (t.ex. att skadelidanden omedelbart efter kollisionen körde den krockskadade bilen från olycksplatsen, vilket ledde till att den redan skadade motorn skar). Medvållandebegreppet används dessvärre alltså inte – i varje fall inte i den juridiska vardagen och inte heller i målet – på det sättet enhetligt, att det bara aktualiseras avseende ett visst moment i bedömningen.

Ett jämkningspåstående kan på samma sätt som ett påstående om medvållande vara att hänföra till olika stadier i den skadeståndsrättsliga bedömningskedjan. Det kan ta sikte på effekten av ansvarsgrunden, typiskt sett att denna inte skall leda till ersättningsskyldighet med mer än en kvotdel av (kausal och adekvat) skada (så ofta vid bilkollisioner). Jämkningspåståndet kan också gälla beloppsbestämningen av ersättningsskyldigheten, typiskt sett att den inte skall överstiga visst belopp (i fråga om rådgivaransvar kan tänkas att den skadeståndsansvarige rådgivaren hävdar att hans ersättningsansvar skall begränsas till takbeloppet på hans i ljuset av den verksamhet han bedriver väl tilltagna ansvarsförsäkring).

Det är emellertid inte alltid så att ett av skadegöraren åberopat motfaktum distinkt låter sig hänföras till visst skadeståndsrättsligt moment. Ibland kan olika rättsfakta vara så sammanvävda att de är svåra att hålla i sär, vilket återverkar på möjligheten att särskilja de skadeståndsrättsliga momenten. Det finns vidare fall då ett motfaktum kan ha dubbel relevans, dvs. att det har rättslig relevans för två moment i bedömningskedjan. Och det förekommer att domstolen har att göra en helhetsbedömning, som kommer att innefatta i stort

sett alla av parterna åberopade rättsfakta. Så är inte sällan fallet beträffande en jämningsinvändning.

Det nu sagda leder till att temat för en skadeståndsrättslig mellanprövning måste mejslas ut noggrant. Det finns därvid anledning att vara försiktig med att låta be-greppen styra allt för mycket. Det är åberopade rättsfakta som är relevanta. Lämpligt är att dessa med utgångspunkt i den skadeståndsrättsliga systematiken och efter den successiva relevansens princip läggs ut i en steg, så att såväl parterna som rätten får klart för sig vad som skall prövas och vad som skall lämnas oprövat. En sådan analys underlättar också för att rätten ta ställning till om en fastställsetalan är tillåtlig.

Att det inför en skadeståndsrättslig mellanprövning ankommer på domstolen att genom processledning sortera ut vilka skadeståndsrättsliga frågor som skall prövas framgår av NJA 1976 s. 289 (jfr t.ex. Westberg, Domstols officialprövning, s. 375).

Vad gäller frågan om omfattningen av ett skadeståndsrättsligt fastställelseyrkande finns viss rättspraxis av intresse. I rättsfallet NJA 1973 s. 412 uttalade Högsta domstolen att ett sådant yrkande måste ”anses innefatta att skadeståndsskyldigheten skall fastställas ... under hänsynstagande till den jämkning av skadeståndet som efter därom gjord invändning befinnes påkallad”. Och i rättsfallet NJA 1976 s. 289, som gällde frågan om materiell processledning i anslutning till ett fastställelseyrkande om skadestånd, förklarade Högsta domstolen med hänvisning till 1973 års fall att en sådan talan ”måste ... normalt anses innefatta, att skadeståndsskyldigheten skall fastställas under hänsynstagande till den grad av jämkning som kan vara påkallad av motpartens invändning om medvållande”. Frågan är om dessa mål, såsom tingsrätten

synes ha antagit, har någon relevans för bedömningen av den omtvistade fastställelseedomens rättskraft.

Så är inte fallet. Högsta domstolen har i rättsfallen inte slagit fast någon rättssats för vad ett skadeståndsrättsligt fastställelseyrkande skall anses inrymma. Domstolen har bara gett uttryck för vad yrkandena i de två målen tolkningsvis skulle anses innefatta, låt vara att tolkningen baserades på vad ett skadeståndsrättsligt fastställelseyrkande "normalt" kunde antas innebära (jfr Westberg, a.a. s. 370 ff.). Rättsfallen lägger alltså inga band på domstolarna när det gäller att i det enskilda fallet tolka innebörden av ett skadeståndsrättsligt fastställelseyrkande eller omfattningen av den fastställelseedom som ett sådant yrkande kan föranleda.

Den i målet genom domen fastslagna ansvarsgrunden tar sikte på att kommunen underlåtit att efterfölja en kommunikationsregel. Ett särskilt spørsmål är vad som kan gälla beträffande den åsidosatta regelns skyddsintresse och i vilket sammanhang den frågan skall prövas.

När en kommunikationsregel åsidosätts är principen att endast den vars intresse regeln syftar att skydda och som har fått sitt skyddsintresse läderat är berättigad till ersättning för skada som åsidosättandet kan ha medfört (jfr Högsta domstolens dom den 22 november 2007 i mål T 1418-02). Det skulle ha kunnat föranleda två frågor i detta mål. Den ena är om den aktuella kommunikationsregeln syftar till att skydda inte bara den med vilken kommunikation skall ske utan också den som söker bygglov. Den andra frågan är på vilket stadium i den skadeståndsrättsliga bedömningskedjan frågan om normskyddet skall prövas.

Ett ställningstagande till spørgsmålet huruvida ett åsidosättande av en regel som påbjuder ett visst handlande grundar skadeståndsansvar mot en förment skadelidande förutsätter att normskyddsfrågan prövas. Man kan uttrycka det så, att en kränkning av skyddsintresset är en förutsättning för ansvar. Oavsett vad som beträffande den aktuella kommunikationsbestämmelsen må gälla rörande kretsen av skyddsintressenter är därför frågan om normskydd rättskraftigt avgjord genom fastställensedomen, eftersom denna slår fast ansvarsgrunden.

I målet har nu ingen invändning rörande normskyddet framställts, men av det anförda följer att om så hade skett skulle en sådan invändning inte ha påverkat utgången.

En fråga som tangeras i målet är sambandet mellan ansvarsgrunden och en jämkningsinvändning.

I 6 kap. 1 § tredje stycket skadeståndslagen (1972:207) föreskrivs att jämkning av skadestånd enligt de tidigare styckena i lagrummet sker efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor och omständigheterna i övrigt. Det har ansetts att av detta följer att om ett jämkningspåstående görs kan en fastställsetalan rörande ansvarsgrunden inte föras om inte samtidigt skadans art och storlek prövas (se t.ex. NJA II 1975 s. 562 och Bengtsson i SvJT 1978 s. 515). Tanken torde vara följande. En fastställelse av att ansvarsgrund föreligger innebär att ansvaret är fullt. Domens rättskraft utesluter alltså en efterföljande kvotdelsbegränsning av ansvaret. Rättsföljden av en jämkning är att skadeståndsansvaret begränsas till en kvotdel. Därför kan inte en jämkningsinvändning prövas fristående från ansvarsgrunden. Prövningen av en jämkningsinvändning förutsätter dock en helhetsbedömning.

Alltså är det inte möjligt med en mellanprövning när en jämningsinvändning framställs. (Jfr den skiljaktiga meningen av justitieråden Conradi och Joachimsson i 1973 års rättsfall, den skiljaktiga meningen av justitierådet Lambe i rättsfallet NJA 1998 s. 438 samt Conradi i Festskrift till Welamson s. 116 f.)

En koppling mellan ansvarsgrunden och en jämningsinvändning behöver dock inte alltid vara nödvändig (jfr Lindell, Civilprocessen, 2 uppl. 2003, s. 593 f.). En yrkad jämkning kan gå ut på en beloppsbegränsning. Det är svårt att se varför inte jämningsfrågan då skulle kunna skjutas upp till en senare prövning. Vidare kan inte uteslutas att i vissa fall ansvarsgrundens förhandenvaro skulle kunna fastställas utan att det hindrar en efterföljande kvotdelsreduktion av ersättningen (angående NJA 1998 s. 438, se nedan). Att ett ansvar i sig rättskraftigt slagits fast behöver inte betyda att det är odelat eller att full ersättning skall utgå. Möjligheten att pröva frågan om kvotdelsreduktion av ersättningen efter det att ansvarsfrågan har avgjorts torde bero på hur fastställsetemat har preciserats och hur på ömse sidor åberopade rättsfakta förhåller sig till varandra.

Men även om det är möjligt att hålla i sär frågorna om ansvarsgrund och jämkning är det inte säkert att det är lämpligt. Det får betydelse för frågan om fastställelseintresse (jfr t.ex. Welamson i SvJT 1982 s. 97 f. samt Johansson i SvJT 2001 s. 213 f. i fråga om om mellandom). När parterna tillvitar varandra vållande till den skadebringande händelsen låter sig således en separation typiskt sett svårligen göras beroende på att på ömse sidor åberopade rätts- och bevisfakta då normalt är så sammanflätade.

Skadelidandens särskilda intresse av en mellanprövning kan på andra sidan leda till att en typiskt sett minde lämplig uppdelning i det enskilda fallet får anses godtagbar. I rättsfallet NJA 1998 s. 438 ansåg således Högsta domstolen att, på grund av skadelidandens behov av att bryta preskription genom att väcka tala, ett yrkande om fastställelse av ansvarsgrunden fick tas upp till prövning trots att skadegöraren gjort ett jämningspåstående. I vad mån det var tänkt att jämningsfrågan skulle kunna prövas i en senare rättegång framgår inte, men det har rimligen varit tanken.

Det förhållandet att vissa frågor är lättutredda kan föranleda att en skadeståndsrättslig fastställsetalan får föras endast om den sträcker sig längre än att avse själva ansvarsgrunden. Ett exempel är att vad som är svårutrett är endast värderingen av skadan. Då kan kravet på fastställelseintresse innebära att temat för mellanprövningen skall ta sikte på om ansvar finns för en preciserad skada (jfr Ekelöf, Rättegång II, 8 uppl., s. 117 f.).

Om emellertid domstolen likväl tillåter en till ansvarsgrunden begränsad talan och denna talan bifalls, omfattar inte domens rättskraft vad som kunde och borde ha prövats såvitt gäller senare led i den skadeståndsrättsliga bedömningskedjan. Oavsett om fastställelseintresse har funnits eller inte sträcker sig alltså domens rättskraft inte längre i den kedjan än vad som slagits fast i domslutet.

Avslutningsvis skall påpekas att om det i målet aktuella domstemat hade avsett ansvaret för en definierad förseningsskada (i stället för skador i största allmänhet), skulle rättskraftsverkningarna av fastställsedomen ha blivit helt andra. Det visar på att temabestämningen kan föranleda behov av ingående överväganden.”